

Teknologi och demokrati

Jag sätter mig till rätta för att avnjuta *Nya Argus* temanummer om demokrati, 5–6 2021.

Det börjar lovande med Johan Ekmans introduktion, en skiss av demokratin i världen i dag. Jag frestas abdikera mitt eget skrivande till denne blivande huvudredaktör för *Nya Argus* eller chefredaktör för *Hufvudstadsbladet*.

Jag nickar instämmande när jag läser Pär Stenbäcks text ”Demokratin i vågskålen”, om hoten mot demokratin. Men någon minut efter att jag läst färdigt slår det mig att här fattas något. Och så minns jag min egen artikel i *Nya Argus* nummer 12–13 2020, ”Världen vänder ett historiskt blad”.

Stenbäck förbiser teknologins betydelse för demokratin!

Han noterar att demokratin har varit gångbar under högst tvåhundra år. Den är alltså i stort sett jämgammal med den industriella revolutionen. Kan det finnas något samband?

Det hävdar jag. Ångmaskinen, järnvägen, rotationspressen, linotypmaskinen och telegrafan hörde till de uppfinningar som för omkring två sekel sedan gav basen för marknadsekonomins handslag med demokratin. Massmedierna gav industrin en kanal för att marknadsföra serieproducerade varor. De gav samtidigt allmänheten den information och det forum för den offentliga diskussion som behövdes för att rösta i val.

Det blev kapitalismens järnåra dold i demokratis osynliga handske. Det gav en ekonomisk tillväxt som aldrig tidigare i världshistorien.

Stenbäck inser detta när han skriver att ”[m]arknadsekonomi, kapitalism och demokrati går vanligtvis, men inte alltid, hand i hand”. Han nämner ingreppen mot de fria medierna i auktoritära stater som ett hot mot demokratin. Men han förefaller inte att se ett hot som finns mycket närmare: inom de demokratiska samhällena själva när den moderna teknologin håller på att rasera massmediernas centrala roll i symbiosen.

De traditionella mediernas, tidningarnas, radions och televisionens roll som bas för det offentliga samtalet sviktar när webben tar över, i olika former. Den största orsaken till detta är att de stora digitala platt-

formarna Google, Facebook och Youtube erövat reklammarknaden.

Plattformarna säljer oss som ofrivilliga, profilerade måltavlor för ekonomisk reklam och politisk propaganda. Den japanska nobelisten i litteratur Kazuo Ishiguro har beskrivit vår profilering som mål för reklamändamål som en ”odlingsbar mark som blir skördad”.

Stenbäck nämner mycket riktigt populismen som ett hot. Men det var teknologin som i form av Twitter gav Trump basunen för sina budskap.

Ångmaskinen och rotationspressen förändrade för två sekel sedan samhället i grunden till förmån för demokratin. I dag håller digitaliseringen, algoritmerna och den artificiella intelligensen på att åstadkomma en liknande omvälvning. Men dess följder för demokratin är höljda i dunkel.

Jag fortsätter med intresse läsa Fredrik Långs essä om demokratis historiska bakgrund. Han ser klart att demokratin inte vilar endast på en filosofisk och samhällsvetenskaplig grund, utan också påverkas av praktiska saker som ”banker, långivning, spekulering, ränta, försäkringsväsen, andelslag *et cetera*”. Han ser också betydelsen för samhället av att vi efter antiken lärde oss en teknik som ”använde sig av maskiner gjorda av trä och metall och remmar och taljor, drivna av vatten och vind och ånga”.

Långs historiska översikt är instruktiv, och han tar in demokratin i en vidvinkel där han ser att det är hela jordklotet som håller på att utmanas. Med det stryker i värsta fall demokratin med, om den ännu finns kvar. Hoppet står till en försoning mellan människa och natur, med naturen som subjekt i sin egen rätt.

Fredrik Långs betraktelse tar slut där Stenbäcks och min börjar, för ett par hundra år sedan. Men den kunde ha uppmärksammat en teknologisk vändpunkt för demokratin som inträffade under den period han behandlar: Gutenbergs tryckpress. Utan den utvidgning av kunskapen den tryckta boken och tidningen gjorde möjlig hade inte det offentliga samtalet spridits från krogar och kaféer till massmediernas för demokratin nödvändiga torg för politiska åsikter.

Den spridning av Luthers lära som boktryckarkonsten medgav för 500 år sedan betraktades av de angripna som en lika stor fara för ondskans utbredning som internet på sina håll i dag. Nu återstår att se om rädslan är lika överdriven som då. Somliga vill

rentav inskränka på yttrandefriheten, en av demokratiens grundstenar.

Om någon läsare av dessa synpunkter blev nyfiken på min artikel i ämnet så är den lätt att hitta.

Den finns på nätet.¹

PER-ERIK LÖNNFORS

1 <http://www.kolumbus.fi/nya.argus/2020/12-13/p-e-lonn-fors-varlden-vander-blad-nyaargus12-13-2020.pdf>